

תיבה ח'-1: השפעתם של משתנים כלכליים ודמוגרפיים על הכנסותיהם של משקי הבית החרדיים

ההכנסה לנפש במשקי הבית החרדיים נמוכה בהרבה מההכנסה במשקי הבית האחרים, ושיעור העוני בקרבם גבוה מאוד. תיבה זו בוחנת את תרומתם של משתנים כלכליים ודמוגרפיים להסבר הפערים בקרב בגירים בעלי ותק בשוק העבודה שמרבית ילדיהם עדיין לא עזבו את הבית. הניתוח מתמקד במשקי בית חרדיים שבראשם עומד אדם בן 30—50. לוח 1 מציג כמה נתונים בסיסיים על משקי בית אלו ומשווה אותם לנתונים על משקי הבית המקבילים בשאר האוכלוסייה. משקי הבית החרדיים נבדלים ממשקי הבית בשאר האוכלוסייה בכמה ממדים. ההכנסה הפנויה של משק בית חרדי נמוכה בכ-30% מההכנסה הממוצעת של משק בית בשאר האוכלוסייה. משק בית חרדי מונה בממוצע כחמישה ילדים מתחת לגיל 18, כ-3.2 ילדים יותר ממשק בית בשאר האוכלוסייה. ההכנסה הפנויה הממוצעת שלו לנפש סטנדרטית שווה לכ-42% מההכנסה הממוצעת של משק בית בשאר האוכלוסייה, ושיעור העוני בקרב החרדים גבוה פי שלושה וחצי.

בדקנו את תרומת מאפייניהם של משקי הבית החרדיים להסבר הפערים בעזרת סימולציה שמחשבת בנפרד את השפעתו של כל מאפיין על פער ההכנסה (לוח 2)¹. הסימולציה מלמדת שאילו התקיימה בין המגזרים זהות במספר הנפשות, אזי הפער ביניהן בתחולת העוני היה קטן ב-70% (כ-31 נקודות אחוז מתוך 44 נקודות האחוז המופיעות בלוח 1)²; את יתר הפער בתחולת העוני (כ-30%) מסביר הפער בהכנסה הפנויה. הפער בהכנסה לנפש סטנדרטית היה מצטמצם ב-34%.

לוח 1
מאפייניהם של משקי בית¹ שראשיהם בני 30—50: החרדים בהשוואה לשאר האוכלוסייה, 2014

החרדים בהשוואה	הממוצע בקרב החרדים	הממוצע בשאר האוכלוסייה	החרדים (יחס)
מספר הנפשות	7.40	3.94	1.88
מספר הילדים מתחת לגיל 18	5.04	1.79	2.81
קצבאות מהביטוח לאומי (בש"ח)	1,667	1,123	1.48
קצבאות הילדים (בש"ח)	751	249	3.00
ההכנסה הפנויה (בש"ח)	14,020	19,514	0.71
ההכנסה הפנויה לנפש סטנדרטית (בש"ח)	2,346	5,586	0.42
ההכנסה הכלכלית (בש"ח)	11,756	20,137	0.58
ההכנסה נטו של המפרנס הראשי (בש"ח) ²	6,608	10,071	0.66
ההכנסה נטו של המפרנס המשני (בש"ח) ²	4,051	6,871	0.59
מספר המפרנסים	1.31	1.66	0.79
תחולת העוני	62.0%	18%	3.49

¹ רק משקי בית שיש בהם שני מבוגרים, כלומר למעט רווקים ומשקי בית חד-הוריים.

² רק מפרנס ששכרו גדול מאפס.

המקור: הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה (סקר הוצאות משק הבית ל-2014) ועיבודי בנק ישראל.

¹ לשם כך נטלנו את הערכים המאפיינים את משקי הבית החרדיים והצבנו במקומם ערכים שנדגמו באופן אקראי מהתפלגותם בשאר האוכלוסייה. ערכנו עשר התאמות בלתי תלויות לכל אחד מהמשתנים, ומאלה גזרנו הן את האומדן והן את סטיית התקן שלו.

² אנו מניחים כזכור שההכנסה אינה משתנה.

לוח 2
תרומת מאפייניהם של משקי הבית החרדיים לפער בתחולת העוני ולפער בהכנסה הפנויה
לנפש, 2014¹

הפער	שאר האוכלוסייה	החרדים	
3,241	5,586	2,346	ההכנסה לנפש סטנדרטית (בש"ח)
44.3%	17.8%	62.1%	תחולת העוני

תרומת הדמוגרפיה (גודל משק הבית)

לפער בהכנסה	לפער בתחולת העוני
34%	70%
(1%)	(4%)

תרומת הפער בשכר נטו של המפרנס הראשי

לפער בהכנסה	לפער בתחולת העוני
19%	36%
(1%)	(4%)

תרומת הפער בשכר נטו של המפרנס המשני

לפער בהכנסה	לפער בתחולת העוני
9%	19%
(1%)	(6%)

¹ בסוגריים — סטיית התקן.

המקור: הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה (סקר הוצאות משק הבית ל-2014) ועיבודי בנק ישראל.

אילו התקיימה בין המגזרים זהות בהתפלגות השכר נטו של המפרנס הראשי, אזי תחולת העוני של משקי הבית החרדיים הייתה יורדת ל-46%; במונחי תרומות, שכרו של המפרנס הראשי מסביר כשליש מהפער בתחולת העוני. בתרחיש זה הייתה ההכנסה לנפש סטנדרטית במשק בית חרדי גדלה ב-27%; מרכיב השכר של המפרנס הראשי מסביר כ-19% מהפער בהכנסה הממוצעת לנפש סטנדרטית.

לפער בהכנסותיהם של המפרנסים המשניים תרומה קטנה יחסית. אם נניח שהכנסותיהם זהות בשני המגזרים, נקבל ששכרו הנמוך של המפרנס המשני במגזר החרדי תורם פחות מ-10% להסבר הפער בהכנסה הממוצעת לנפש סטנדרטית וכ-19% להסבר הפער בתחולת העוני.

מכיוון שקיים מתאם בין גודלו של משק בית לבין הכנסותיו משכר (אינטראקציה), הפירוק לתרומות שהצגנו לעיל מסביר רק כ-62% מהפער בהכנסה הממוצעת לנפש סטנדרטית. מנגד, הפירוק לתרומות מסביר את כל הפער בתחולת העוני, ואת רוב ההסבר אפשר לייחס לגודלו של משק הבית החרדי.

בקרב החרדים אין גמישות גבוהה של ההכנסה הפנויה לנפש סטנדרטית ביחס להעלאה של קצבאות הילדים (לא מופיע בלוח), משום שגובה הקצבאות נמוך בהשוואה להכנסה הפנויה החזיונית ומשום שיש להם משפחות גדולות יחסית. לשם המחשה, שיעור העוני בקרב החרדים יישאר גבוה מאוד גם אם הקצבאות יוכפלו בהשוואה לשנת 2014³: שיעור העוני יפחת בכשלוש נקודות אחוז בלבד וההכנסה הממוצעת לנפש סטנדרטית תגדל ב-3%.

³ כאמור לעיל, הסימולציה השתמשה בנתונים מסקר ההוצאות לשנת 2014 ולכן קצבאות הילדים שיקפו את ההפחתה שנערכה בהן ב-2013. בתקציב 2015—2016 שבו הקצבאות, כולל ההעברה הייעודית לחיסכון ארוך טווח לכל ילד, פחות או יותר לרמה שהן נמצאו בה לפני ההפחתה; מדובר בהעלאה בסדר גודל של כ-80%.

פרק ח': סוגיות ברווחה

אין קשר חזק, או אף אחיד, בין ההכנסה הפנויה של משקי הבית החרדיים לבין מספר הנפשות במשק הבית (לוח 3). החל מ-8 נפשות ההכנסה הממוצעת של משק בית חרדי יורדת אל מתחת לקו העוני. חישבנו מהי רמת ההכנסה הנחוצה למשפחה בגודל נתון כדי לעלות אל מעל לקו העוני. מהחישוב עולה כי כאשר משק הבית מונה 10 נפשות או יותר, נחוצה לו הכנסה דומה לזו של משקי הבית הנמצאים בעשירונים ה-6 וה-7 במשק.

לוח 3

ההכנסה הפנויה בקרב משקי בית חרדיים שראשיהם בני 30—50, לפי מספר הנפשות במשק הבית, 2013 ו-2014

מספר הנפשות במשק הבית	שיעורם של משקי בית אלה בקרב החרדים	ההכנסה הפנויה הממוצעת (בש"ח)	קו העוני לפי גודלו של משק הבית (בש"ח)	ההכנסה הפנויה ביחס לקו העוני	העשירון שמשק הבית צריך להימצא בו כדי לעלות אל מעל לקו העוני
5	10%	14,083	9,365	1.50	בין ה-3 ל-4
6	14%	14,548	10,614	1.37	בין ה-4 ל-5
7	17%	15,101	11,862	1.27	בין ה-4 ל-5
8	15%	13,603	12,986	1.05	בין ה-5 ל-6
9	13%	13,326	13,985	0.95	בין ה-5 ל-6
10	8%	13,291	14,984	0.89	בין ה-6 ל-7
11	7%	15,758	15,983	0.99	בין ה-6 ל-7
12	3%	14,194	16,982	0.84	בין ה-7 ל-8

המקור: הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה (סקר הוצאות משק הבית ל-2014) ועיבודי בנק ישראל.